

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Mniejszości narodowe i etniczne w Finlandii
– zarys problematyki

dr Katarzyna Szwed

Prawa podstawowe
Warszawa 2022

Spis treści

I. Wstęp	5
II. Krajowe i międzynarodowe ramy prawne wyznaczające charakter stosunków państwa z mniejszościami narodowymi i etnicznymi w Republice Finlandii	6
1. Ustrój terytorialny Finlandii a prawa mniejszości	6
2. Mniejszości narodowe i etniczne w strukturze społecznej Finlandii	7
3. Struktura językowa	8
4. Konstytucyjna ochrona praw mniejszości narodowych i etnicznych w Finlandii na tle międzynarodowych standardów prawno-człowieczych	9
5. Przepisy konstytucyjne relewantne z punktu widzenia ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych	11
6. Prawo do partycypacji politycznej i obecność reprezentantów mniejszości na scenie politycznej	12
7. Gwarancje ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych	13
8. Przejawy dyskryminacji wobec mniejszości	14
III. Charakterystyka wybranych mniejszości narodowych i etnicznych	15
1. Szwedofinowie – mniejszość historyczna	15
1.1. Status mniejszości szwedzkojęzycznej	15
1.2. Szwedzki jako język tytułarny obok fińskiego	16
1.3. Język szwedzki w wybranych przestrzeniach życia	17
1.4. Wyspy Alandzkie jako przykład autonomii terytorialnej	19
2. Saamowie – ludność rdzenna	19
2.1. Status prawny Saamów	19
2.2. Regulacje odnoszące się do języka	21
2.3. Sámediggi – Parlament Saamów	23
3. Romowie – mniejszość etniczna, językowa i kulturowa	24
3.1. Status prawny Romów	24
3.2. Organizacje ogólnokrajowe reprezentujące interesy Romów	25

4 Spis treści

IV. Zakończenie	27
Akty prawne	28
Bibliografia	30

I. Wstęp

Finlandia cieszy się reputacją państwa przestrzegającego standardów dotyczących praw człowieka. Działania w tym zakresie rozciągają się również na ochronę mniejszości narodowych i etnicznych – odpowiednie regulacje wynikają zarówno z ratyfikowanych zobowiązań międzynarodowych, jak i przepisów wewnętrznych – w tym zwłaszcza Konstytucji. W razie wystąpienia postaw dyskryminujących prawo fińskie przewiduje odpowiednie procedury do zastosowania, ale nadto tworzy podstawy istnienia wyspecjalizowanych instytucji stojących na straży praw człowieka.

Niniejsze opracowanie ma służyć omówieniu zasadniczych przepisów krajowych i międzynarodowych mających zastosowanie wobec statusu grup etnicznych w Republice Finlandii. W pierwszej kolejności za celowe uznano przywołanie podstawowych danych statystycznych, ogólnych informacji i najważniejszych rozwiązań prawnych odnoszących się do mniejszości etnicznych i narodowych. W drugiej części publikacji skupiono się na wybranych grupach – kryterium ich wyboru stanowił fakt wymienienia ich *explicite* w tekście Konstytucji. Tym samym dokładniejszej analizie poddano mniejszość szwedzkojęzyczną, ludność rdzenną, tj. Saamów oraz mniejszość romską.

II. Krajowe i międzynarodowe ramy prawne wyznaczające charakter stosunków państwa z mniejszościami narodowymi i etnicznymi w Republice Finlandii

1. Ustrój terytorialny Finlandii a prawa mniejszości

Zaliczana do grona państw nordyckich Finlandia jest republiką o klasycznym trójpodziale władzy, w której władza zwierzchnia należy do narodu. Pod rządami Konstytucji z 1999 r.¹ ukształtował się system parlamentarno-gabinetowy. Naród sprawuje władzę za pośrednictwem parlamentu (*Eduskunta*). Władza wykonawcza ma charakter dualistyczny – spoczywa w rękach prezydenta oraz rządu. Natomiast władzę sądowniczą sprawują niezależne sądy na czele z Sądem Najwyższym i Najwyższym Sądem Administracyjnym.

Położona na północy Europy Finlandia granice lądowe dzieli z Federacją Rosyjską, Norwegią i Szwecją. Jej terytorium zajmuje 338 145 km², z czego aż 31 557 km² stanowią jeziora i rzeki. Jest to głównie obszar o charakterze nizinnym, o bogatym zalesieniu (65% terenu) oraz obfitujący w moreny i torfowiska (31% obszaru).

Jest to państwo unitarne o wysokim stopniu zdecentralizowania. Największymi jednostkami podziału administracyjnego są prowincje (fin. *lääni*, szw. *län*). Drugie pod względem wielkości regiony (fin. *maakunta*, szw. *landskap*) działają jako swoiste związki komunalne². Podstawową jednostką samorządu pozostaje gmina (fin. *kunta*, szw. *kommun*). Konstytucja Finlandii z 1999 r. nie przesądza o podziale administracyjnym państwa, pozostawiając tę kwestię do regulacji ustawowej, z zastrzeżeniem zachowania reguły wyrażonej w § 122 Konstytucji. Zgodnie z jej brzmieniem granice pomiędzy jednostkami terytorialnymi powinny być wytyczane w taki sposób, by zagwarantować fińskojęzycznej i szwedzkojęzycznej ludności możliwość uzyskania świadczenia we własnym języku i na równych zasadach. Tym samym gminy dzielą się na dwujęzyczne – z językiem fińskim lub szwedzkim jako językiem większościowym, ewentualnie mogą być tworzone dwujęzyczne gminy saamskie; albo jednojęzyczne – fińskie lub szwedzkie.

¹ Konstytucji Finlandii, tłum. J. Osiński, Warszawa 2003. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/finlandia.html> (dostęp: 17.11.2022 r.).

² Zob. D. Tyrawa, Samorząd terytorialny w Republice Finlandii, [w:] Samorząd terytorialny w państwach Unii Europejskiej, red. M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, Warszawa 2015, s. 203–216.

W ramach istniejącej jednolitej struktury państwa dwu regionom przyznano szczególny status. Pierwszym są szwedzkojęzyczne Wyspy Alandzkie, które stanowią terytorium autonomiczne³. Konstytucji Finlandii (§ 120) stanowi, że: „Wyspy Alandzkie posiadają samorząd, zgodnie z tym, co szczegółowo określono w Ustawie o autonomii Wysp Alandzkich”. Drugim jest zamieszkały przez Saamów ich Rdzenny Region (fiń. *Saamelaisten kotiseutalue*, szw. *Samernas hembygdsområde*, w języku północnoasaamskim *Sámiid ruovttuguovllu*), który obejmuje gminy Enontekiö, Inari i Utsjoki oraz północną część gminy Sodankylä. Wyjątkowość saamskiej autonomii przejawia się w tym, że nie ma ona stricte charakteru terytorialnego, ale obowiązuje pod względem kultury i języka⁴.

2. Mniejszości narodowe i etniczne w strukturze społecznej Finlandii

Finlandia jest jednym z najmniej zaludnionych państw Europy, co może być konsekwencją jej położenia geograficznego, a także niesprzyjającego klimatu – dość powiedzieć, iż typowe są tu długie i mroźne zimy, krótkie i chłodne lato oraz częste opady jesienią i wiosną. Gęstość zaludnienia wynosi 15,5 osoby/km², ale w Laponii jest to już tylko 2–3 osoby/km². Całkowita liczba mieszkańców oscyluje wokół 5548 tys. – z czego ponad połowa populacji osiedliła się na południu i na południowym wschodzie kraju⁵. Jak większość państw rozwiniętych Finlandia zmagą się z problemami natury demograficznej – starzeniem się ludności i brakiem zastępowalności pracowników na rynku pracy.

Finlandia jest państwem homogenicznym, które nie ma doświadczenia migracji porównywalnego z pozostałymi krajami nordyckimi, w tym przede wszystkim ze Szwecją. Zjawisko migracji jest tu stosunkowo świeże. Zdecydowaną większość społeczeństwa stanowią Finowie posługujący się językiem fińskim. W strukturze społecznej wyróżnia się również mniejszości szwedzko- i rosyjskojęzyczną, Romów, Żydów, Tatarów, Estończyków i Karelów, a także Saamów (Lapończyków). Ich dokładna liczba nie jest znana. Na mocy ustawy o danych osobowych zabrania się bowiem przetwarzania danych wrażliwych, a za takie uważa się te dotyczące m.in. rasy lub pochodzenia etnicznego⁶.

³ Ponadto o wyjątkowości Wyspy Alandzkich świadczy fakt, że w świetle prawa międzynarodowego są uznawane za teren zdemilitaryzowany i zneutralizowany. Zob. M.J. Filipek, *Międzynarodowoprawny status archipelagu Wysp Alandzkich. Kwestia demilitaryzacji i neutralizacji Alandów*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2011, nr 1, s. 137–160.

⁴ Definicję autonomii oraz jej poszczególne rodzaje opisano w: T. Brańka, *Treść i zakres pojęcia „autonomia”. Wyzwania definicyjne*, „Acta Politica Polonica” 2018, nr 45, s. 5 i n.

⁵ M. Grzybowski, *Finlandia. Zarys systemu ustrojowego*, Kraków 2007, s. 21.

⁶ Ustawa o danych osobowych, *Henkilötietolaki (Personuppgiftslag)* 532/1999, https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990523_20000986.pdf (dostęp: 15.11.2022 r.).

Obecność mniejszości estońskiej i rosyjskiej można tłumaczyć bliskością geograficzną. Ze Szwecją i Rosją łączy Finlandię wspólnota dziejów. Z kolei Finowie, Karelowie, Estończycy i Lapończycy zaliczani są do jednej grupy ludów ugrofińskich⁷.

Środowisko osób rosyjskojęzycznych w Finlandii dzieli się na dwie grupy. Z jednej strony, są to osoby pochodzenia rosyjskiego będące potomkami urzędników, oficerów i kupców osiedlających się w Finlandii w XIX wieku. Zwyczajowo określa się ich mianem Starych Rosjan, a ich liczba waha się pomiędzy 2500 a 5000. Większość z nich posiada obywatelstwo fińskie. Społeczności starorosyjskie koncentrują się w takich miastach jak Helsinki i jego okolice, Turku oraz Tampere. Drugą grupę stanowią Nowi Rosjanie, będący przedstawicielami nowej fali emigracji, która rozpoczęła się w latach 60. XX wieku, a przybrała na sile po 1991 r. Tym, co różnicuje ich prawną pozycję, jest fakt, iż jedynie Starzy Rosjanie wchodzą w zakres zobowiązań Finlandii wynikających z Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych.

Warto wspomnieć o nieznacznym pod względem liczebnym mniejszościach żydowskiej i tatarskiej. Ich obecność na ziemiach finlandzkich datuje się na kilka stuleci wstecz. Żydzi przybyli na obecne tereny Finlandii w XVII i XVIII wieku. Współcześnie stanowią grupę około 1800 osób. Większość z nich jest dwujęzyczna, przy czym młodsze pokolenie posługuje się już raczej tylko językiem fińskim. Tatarzy pojawili się w Finlandii w latach 1880–1920, a obecnie ich liczba szacowana jest na około 800 osób. Stanowią część społeczności muzułmańskiej. Na przestrzeni czasu udało im się zachować ojczysty język, ale jest on używany prawie wyłącznie w kontaktach prywatnych i rodzinnych.

Warto zaznaczyć, że w Konstytucji Finlandii wśród różnych grup etnicznych wyróżniono mniejszość szwedzkojęzyczną, Romów i Saamów. Znaczenie mniejszości szwedzkojęzycznej podkreślono poprzez uznanie szwedzkiego za język równorzędny z fińskim. Romowie i Saamowie zostali wymienieni z nazwy, a dodatkowo w przypadku tych ostatnich zastosowano określenie „lud rdzenny”⁸.

3. Struktura językowa

W Finlandii obowiązują dwa równorzędne języki państwowe, tj. fiński i szwedzki, a w obrębie terytorium Rdzennego Regionu Saamów język saamski ma status lokalnego języka urzędowego. Według definicji ustawowej język saamski obejmuje języki: inari, skolt i północny⁹.

⁷ Por. S. Sadowski, *Separatyzmy narodowe i etniczne w Europie w kontekście fali migracji początku XXI w.*, [w:] *Pomiędzy mythos i logos społecznej zmiany*, red. J. Golinowski, S. Sadowski, Bydgoszcz 2017, s. 87.

⁸ Por. § 17 ust. 3 Konstytucji Finlandii.

⁹ G. Bonusiak, *Status Saamów w państwach nordyckich w świetle międzynarodowych standardów ochrony praw ludów rdzennych*, Rzeszów 2016, s. 219.

Kwestie używania języków tytularnych w przestrzeni publicznej reguluje ustawa o języku, z zastrzeżeniem wskazanych w niej wyjątków¹⁰. Przepisy językowe dotyczące Wysp Alandzkich zawarte są w Statucie Wysp Alandzkich (1144/1991). Z kolei ustawa o języku Saamów¹¹ zawiera przepisy dotyczące prawa ludu rdzennego do używania własnego języka przed sądami i innymi organami publicznymi oraz stanowi o obowiązku władz do przestrzegania i promowania praw językowych Saamów.

Tabela 1. Procentowy odsetek społeczeństwa posługujący się językami fińskim, szwedzkim i saamskim

język \ rok	1900	1950	2000	2020	2021
fiński	86,8%	91,1%	92,4%	86,9%	86,5%
szwedzki	12,9%	8,6%	5,6%	5,2%	5,2%
saamski	0,1%	0,1%	0,03%	0,04%	0,04%
inne	0,3%	0,2%	1,9%	7,8%	8,3%

Źródło: *Statistics Finland*, https://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html (dostęp: 15.11.2022 r.).

Dane z 2021 r. pokazują, że językami fińskim, szwedzkim i saamskim posługuje się łącznie 91% populacji państwa. Językiem ojczystym dla 4 800 243 osób jest fiński, dla 287 933 szwedzki, a tylko dla 2023 – saamski. Język obcy jest językiem podstawowym dla 8,3% społeczeństwa. W tej kategorii najliczniejszą grupę stanowią osoby używające języka rosyjskiego. Ich liczba wynosi 87 552 (1,6%). Estoński jest językiem natywnym dla 50 232 ludzi (0,9%), arabski dla 36 466 (0,7%), angielski 25 638 (0,5%). Niewielki odsetek (poniżej 0,5%) stanowią osoby posługujące się językiem somalijskim (0,4%), perskim (0,3%), kurdyjskim (0,3%), albańskim (0,2%) i wietnamskim (0,2%)¹².

4. Konstytucyjna ochrona praw mniejszości narodowych i etnicznych w Finlandii na tle międzynarodowych standardów prawnoczwolniczych

W 2000 r. weszła w życie uchwalona 11.06.1999 r. nowa Konstytucja Finlandii (*Suomen perustuslaki*)¹³. W akcie tym nie zdefiniowano pojęcia mniejszości narodowej i etnicznej. Rozumie-

¹⁰ Por. art. 3 ust. 3 pkt 1–3 ustawy o języku, *Kielilaki (Språklag)*, 423/2003, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030423.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.).

¹¹ Ustawa o języku Saamów, *Saamen kielilaki (Samisk språklag)*, 1086/2003, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20031086.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.).

¹² Dane za: *Statistics Finland*, https://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html (dostęp: 15.11.2022 r.).

¹³ Pod względem formalnym swoiste novum stanowiło ujęcie materii konstytucyjnej w jednym akcie, a nie jak poprzednio – w formie rozproszonej. Zob. D. Michalski, *Źródła fińskiego prawa konstytucyjnego 1919–2000*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2022, t. 74, z. 1, s. 135 i n.

nie tych pojęć powinno zostać zrekonstruowane w oparciu o ogólne definicje obowiązujące w prawie międzynarodowym.

W Konstytucji Finlandii mowa jest o uczestnictwie Finlandii w międzynarodowej współpracy na rzecz praw człowieka¹⁴. Równocześnie ograniczenia praw i wolności nie mogą naruszać międzynarodowych zobowiązań¹⁵. Finlandia ratyfikowała szereg dokumentów należących do uniwersalnego i regionalnego (europejskiego) systemu ochrony praw człowieka, a od 1.01.1995 r. jest członkiem Unii Europejskiej¹⁶.

W ramach systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych Finlandia przyjęła najważniejsze konwencje z zakresu praw człowieka, tj.:

- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych;
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych;
- Konwencję w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania;
- Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet;
- Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych;
- Konwencję o prawach dziecka;
- Międzynarodową Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej.

Finlandia jest także stroną traktatów i konwencji zaliczanych do europejskiego systemu ochrony praw człowieka, w tym nade wszystko: Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i kilku jej protokołów; Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej, Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej; Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi; Europejskiej konwencji o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu; a także – co szczególnie istotne z perspektywy tematyki opracowania – Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych. Finlandia też jako jedno z pierwszych państw ratyfikowała w 1998 r. Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych.

¹⁴ Zob. art. 1 ust. 3 Konstytucja Finlandii.

¹⁵ W Konstytucji Finlandii brak jest przepisu określającego warunki, w jakich możliwe jest limitowanie konstytucyjnych praw i wolności. W doktrynie ugruntował się jednak pogląd, zgodnie z którym jest to dopuszczalne wówczas, gdy ograniczenia są wprowadzone ustawą parlamentu, a przepisy ustawowe są wystarczająco jasne i precyzyjne. Ponadto ograniczenia nie mogą naruszać istoty danego prawa oraz muszą mieć uzasadniony cel zgodny z interesem społecznym lub związany z koniecznością ochrony praw podstawowych innych osób. Obowiązuje przy tym zasada proporcjonalności oraz zachowania zgodności z wiążącymi Finlandię zobowiązaniami w zakresie praw człowieka. Zob. T. Ojanen, J. Salminen, *Finland: European Integration and International Human Rights Treaties as Sources of Domestic Constitutional Change and Dynamism*, [w:] *National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law*, red. A. Albi, S. Bardutzky, The Hague 2019, s. 379.

¹⁶ Proces akcesji Finlandii do Unii Europejskiej został opisany w: K. Dołęga-Borysiak, *Państwa nordyckie a Unia Europejska*, Warszawa 2007, s. 35–44; K. Kaczmarek, *Europeizacja okołookcesyjna Finlandii*, „Acta Politica Polonica” 2020, nr 2(50), s. 47 i n.

5. Przepisy konstytucyjne relewantne z punktu widzenia ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych

W systematyce Konstytucji Finlandii z 1999 r. prawa i wolności wysuwają się na pierwszy plan. Już w pierwszym artykule ustawy zasadniczej mowa jest, iż Konstytucja zapewnia nie-naruszalność godności ludzkiej oraz prawa i wolności obywatelskie. Katalog praw i wolności ujęto w odrębnym rozdziale zatytułowanym „Podstawowe prawa i wolności” zawierającym 18 artykułów¹⁷. W większości stanowią one powtórzenie postanowień wcześniej obowiązującej Konstytucji, z tą różnicą, że nie zostały one zarezerwowane wyłącznie na rzecz obywateli, lecz rozciągnięte na wszystkie osoby znajdujące się pod jurysdykcją państwa¹⁸.

Konstytucyjne prawa i wolności odnoszą się do praw osobistych i politycznych, praw społecznych, gospodarczych i kulturalnych, praw solidarnościowych, a także praw mniejszości. Fundamentalną zasadą ujętą w Konstytucji jest zasada równości wszystkich wobec prawa. Tym samym zgodnie z § 6 Konstytucji nikt bez uzasadnionego powodu nie może być traktowany odmiennie od innych ze względu na płeć, wiek, pochodzenie, język, religię, przekonania, poglądy, stan zdrowia lub inwalidztwo ani z żadnego innego powodu odnoszącego się do jego osoby. Na gruncie przywołanego przepisu dopuszczalne jest stosowanie tzw. dyskryminacji wyrównawczej.

Dla ochrony praw mniejszości kluczowe znaczenie ma § 17 Konstytucji Finlandii. Przepis ten statuuje, iż językami urzędowymi są zarówno fiński, jak i szwedzki. Tym samym zachowano szczególną pozycję mniejszości szwedzkojęzycznej w państwie. Regulacje te są bowiem w tym zakresie tożsame z przepisami Aktu o formie rządu z 1919 r.¹⁹

Ponadto w § 17 Konstytucji Finlandii gwarantuje się, że państwo poprzez swoje instytucje zapewni w równym stopniu realizację kulturowych i społecznych potrzeb mieszkańców fińsko- i szwedzkojęzycznych. W tym samym przepisie *expressis verbis* uznano prawo do używania własnego języka, fińskiego lub szwedzkiego, przed sądami i w kontaktach z urzędami, a także przyznano Saamom, społeczności Romów i innym grupom etnicznym prawo do zachowania własnego języka i kultury.

Warte podkreślenia jest określenie Saamów (Lapończyków) mianem ludu autochtonicznego. Szczegóły korzystania z prawa do używania języka saamskiego w kontaktach z organami

¹⁷ Zdaniem M. Grzybowskiego w świetle wszystkich 131 paragrafów konstytucji należy ten katalog uznać za względnie rozbudowany. Zob. M. Grzybowski, *Systemy konstytucyjne państw skandynawskich*, Warszawa 2010, s. 34; zob. też T. Ojanen, J. Salminen, *Finland...*, s. 377.

¹⁸ Oczywiście jest, iż wyjątek stanowią w tym przypadku prawa polityczne. Zob. P. Uziębło, *Republika Finlandii*, [w:] *Ustrój Unii Europejskiej i ustroje państw członkowskich*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2007, s. 159.

¹⁹ Zob. § 14 Aktu o formie rządu z 17.07.1919 r. (z późniejszymi zmianami, ostatnią z 22.12.1995 r.), *Suomen Hallitusmuoto*, 94/1919, tekst dostępny w języku polskim: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/finlandia97.html> (dostęp: 22.11.2022 r.); zob. też. D. Michalski, *Akt o Formie rządów z 1919 roku – pierwsza konstytucja niepodległej Finlandii*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2016, t. 19, s. 249 i n.

państwowymi przekazano do regulacji ustawowej. W tym miejscu warto zaznaczyć, że w obrębie terenów przez nich zamieszkałych przysługuje im autonomia językowa i kulturowa na zasadach określonych w ustawie²⁰.

Na koniec należy jeszcze raz przywołać § 122 Konstytucji Finlandii stanowiący, iż należy-tym podziałem terytorialnym będzie taki, który pozwoli fińskojęzycznej i szwedzkojęzycznej ludności korzystać z usług we własnym języku na równych prawach.

6. Prawo do partycypacji politycznej i obecność reprezentantów mniejszości na scenie politycznej

Prawo dopuszcza realizację prawa do zrzeszania czy organizacji pokojowych zgromadzeń przez mniejszości. Organy władzy publicznej są odpowiedzialne za stworzenie każdemu odpowiednich warunków uczestnictwa w życiu społecznym i możliwości wpływania na decyzje dotyczące życia jednostki.

Jednakże prawo przedstawicieli mniejszości do partycypacji wyborczej uwarunkowane jest posiadaniem obywatelstwem. Zgodnie z § 14 ust. 1 Konstytucji obywatele Finlandii, którzy ukończyli 18 lat, mają prawo do udziału we wszystkich wyborach krajowych, tj. prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych, a także w referendach. Obywatele Unii Europejskiej są uprawnieni do udziału w wyborach do Parlamentu Europejskiego i wyborach lokalnych, natomiast cudzoziemcy (obywatele spoza Unii Europejskiej) stale mieszkający na terytorium Finlandii mogą jedynie korzystać z prawa do udziału w wyborach lokalnych²¹.

Szczegółowe regulacje, w tym warunki korzystania z biernego prawa wyborczego, określają właściwe ustawy²². Partycypacji mniejszości w wyborach sprzyja udostępnianie informacji o wyborach w językach mniejszości.

Od 1948 r. Wyspy Alandzkie stanowią jednoosobowy okręg wyborczy do 200-osobowego fińskiego parlamentu (Eduskunta). Mieszkańcy Wysp Alandzkich głosują w wyborach regionalnych do 30-osobowego Lagtingu, a jednocześnie wybierają jedną z 16 rad miejskich na wyspach. Saamowie wybierają przedstawicieli do reprezentującego ich interesy kulturowe i językowe Parlamentu Saamów. Na ogólnokrajowej scenie politycznej silną reprezentację polityczną posiadają Szwedofinowie, których interesy są chronione przez Szwedzką Partię Ludową (szwedz. *Svenska Folkpartiet*, fiń. *Ruotsalainen Kansanpuolue*).

²⁰ Zob. § 121 ust. 4 Konstytucji Finlandii.

²¹ We wszystkich wspomnianych przypadkach obowiązuje cenzus wieku, tj. ukończone 18 lat; zob. § 14 Konstytucji Finlandii.

²² Zob. ustawa wyborcza, *Vaalilaki (Vallag)*, 714/1998, https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980714_20040218.pdf (dostęp: 17.11.2022 r.) oraz ustawa o samorządzie lokalnym, *Kuntalaki (Kommunallag)* 410/2015, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2015/en20150410.pdf> (dostęp: 17.11.2022 r.).

7. Gwarancje ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych

Konstytucja Finlandii gwarantuje każdemu prawo do sądu, a także tworzy podstawy dla rozbudowanego systemu instytucjonalnej ochrony praw człowieka i obywatela.

Zgodnie z § 21 Konstytucji Finlandii jednostka ma prawo do należytego rozpatrzenia sprawy bez zbędnej zwłoki przez sąd lub inny właściwy organ oraz poddania kontroli sądu lub innego niezależnego organu wymiaru sprawiedliwości decyzji dotyczących praw i obowiązków. Każdemu, a zatem również członkom mniejszości narodowych i etnicznych, przysługuje prawo do jawnego procesu, a także prawo do wysłuchania, prawo do otrzymania uzasadnienia decyzji, prawo do apelacji oraz inne gwarancje rzetelnego procesu i dobrej administracji.

Nadzorowanie przestrzegania praw i wolności jednostki należy uznać za główne zadanie powierzone Kanclerzowi Sprawiedliwości i Ombudsmanowi parlamentu. M. Grzybowski opisuje działanie tych organów mianem „dwu-ośrodkowej perspektywy realizacji [...] monitoringu”²³ przestrzegania prawa i wolności oraz praw jednostki przez organy władzy publicznej. Kanclerz Sprawiedliwości prowadzi kontrolę respektowania praw człowieka ze strony instytucji (aparatu) państwa, natomiast Ombudsman parlamentu ze strony obywateli (mieszkańców). Obok nich działają jeszcze Centrum Praw Człowieka i Delegacja Praw Człowieka, a dodatkowo powołano do życia wyspecjalizowanych rzeczników, tj. ombudsmana ds. dzieci, ombudsmana ds. ochrony danych, ombudsmana ds. wywiadu, ombudsmana ds. równości, a także – co istotne z perspektywy omawianego zagadnienia – ombudsmana ds. niedyskryminacji.

Należy wspomnieć, że wraz z wprowadzeniem w 2014 r. nowych przepisów dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji ombudsman ds. niedyskryminacji zastąpił działającego wcześniej ombudsmana ds. mniejszości. Nowy organ został wyposażony w szersze kompetencje. Jego podstawowym zadaniem jest promowanie równości oraz zapobieganie i zwalczanie przejawów dyskryminacji. Przepisy o randze ustawowej określają obowiązki i uprawnienia ombudsmana ds. niedyskryminacji²⁴. Należy do nich m.in. udzielanie porad prawnych, rozpatrywanie indywidualnych przypadków, mediacja, prowadzenie szkoleń, pozyskiwanie informacji oraz oddziaływanie na tworzenie i stosowanie prawa przez władze państwowe. Ombudsman ds. niedyskryminacji może również wnieść konkretną sprawę o dyskryminację do Krajowego Trybunału ds. niedyskryminacji i równości lub do sądu. Krajowy Trybunał ds.

²³ M. Grzybowski, *Kanclerz sprawiedliwości w konstytucjonalizmie szwedzkim, finlandzkim i estońskim – wschodnio-bałtycka osobliwość czy oferta do rozważenia?*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2019, nr 4 (24), s. 27–28.

²⁴ Obowiązki i uprawnienia rzecznika ds. niedyskryminacji określają ustawa o niedyskryminacji, *Yhdenvertaisuuslaki* (*Diskrimineringslag*), 1325/2014, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2014/en20141325.pdf> (dostęp: 22.11.2022 r.) oraz ustawa o ombudsmanie ds. niedyskryminacji, *Laki yhdenvertaisuusvaltuutetusta* (*Lag om diskrimineringsombudsmannen*), 1326/2014, <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141326> (dostęp: 22.11.2022 r.).

niedyskryminacji i równości zastąpił istniejące wcześniej dwa odrębne organy Trybunał ds. Równości i Krajowy Trybunał ds. Dyskryminacji.

8. Przejawy dyskryminacji wobec mniejszości

W rankingu organizacji Freedom House, która monitoruje sposób i zakres respektowania swobód obywatelskich przez poszczególne państwa, Finlandia jest tradycyjnie oceniana wysoko. Uznaje się ją za państwo przestrzegające idei praworządności, w którym grupy etniczne są traktowane na równi z resztą społeczeństwa²⁵.

Niemniej nawet przy tak pozytywnej ewaluacji polityki państwa w ostatnich latach odnotowano pewne przejawy dyskryminacji wobec mniejszości etnicznych. Dotyczyły one przede wszystkim pojawiających się praktyk rasistowskich. Z raportu Freedom House wyłania się również gorzki obraz rzeczywistej pozycji Saamów i Romów. Mianowicie, ludy rdzenne pozbawione są realnej możliwości korzystania z przyznanych im praw, zwłaszcza w kontekście użytkowania ziemi, z kolei Romowie są często grupą marginalizowaną.

Podobnie w raporcie Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (*European Commission against Racism and Intolerance, ECRI*) z czerwca 2019 r.²⁶ odnotowano niepokojącą tendencję w postaci eskalacji mowy nienawiści o podłożu rasistowskim. Przejawy mowy nienawiści były szczególnie widoczne w przestrzeni wirtualnej, a jej celem stały się m.in. społeczności żydowska i romska. W raporcie ombudsmana ds. niedyskryminacji z 2020 r. odnotowano również przypadki postaw rasistowskich wobec osób pochodzenia afrykańskiego. W odpowiedzi na to zjawisko we wrześniu 2021 r. Ministerstwo Sprawiedliwości wraz z ombudsmanem ds. równości zainicjowali kampanię przeciwko rasizmowi.

²⁵ Freedom House. *Freedom in the world 2022 – Finland*, <https://freedomhouse.org/country/finland/freedom-world/2022> (dostęp: 16.11.2022 r.).

²⁶ Por. *Raport ECRI dotyczący Finlandii, piąty cykl monitoringu* (przyjęty 18.06. 2019 r., opublikowany 10.09.2019 r.), <http://rm.coe.int/fifth-report-on-finland/1680972fa7> (dostęp: 16.11.2022 r.).

III. Charakterystyka wybranych mniejszości narodowych i etnicznych

1. Szwedofinowie – mniejszość historyczna

1.1. Status mniejszości szwedzkojęzycznej

Mniejszość szwedzkojęzyczna nie występuje równomiernie na terytorium państwa, lecz koncentruje się w wybranych regionach. Jedynie około 4% (12 tys.) z 300 tys. populacji mieszka w fińskojęzycznych gminach w różnych częściach kraju. Natomiast pozostała część osiedliła się głównie wzdłuż zachodniego wybrzeża i na południu kraju – w Uusimaa/Nyland, Turunmaa/Åboland i Pohjanmaa/Österbotten. Ludność szwedzkojęzyczna zamieszkuje również Wyspy Alandzkie. W 2021 r. szwedzki jako język ojczysty deklarowało 26 104 mieszkańców archipelagu (86%), a zaledwie 1397 osób (4,6%) za taki uznało fiński²⁷.

Szwedzkojęzycznych Finów (*finlandssvenskarna*) uważa się za etnicznych Finów, dla których językiem ojczystym jest szwedzki. Większość z nich jest jednak *de facto* dwujęzycznych i posługuje się sprawnie językiem fińskim.

Pod względem liczebnym Szwedofinowie stanowią niewielki ułamek społeczeństwa, przy czym ich liczba stale się zmniejsza. W 1880 r. stanowili 14,3% całej populacji państwa, podczas gdy obecnie jest to jedynie 5,2%, czyli 287 933 osób w skali kraju²⁸. Dlatego też to nie wielkość grupy, a jej długotrwała obecność na ziemiach fińskich i przynależność do kręgu państw Norden przesądza o jej szczególnej pozycji prawnej. Trzeba bowiem pamiętać, że przez prawie 700 lat Finlandia była częścią Szwecji, a język szwedzki pozostawał w powszechnym użyciu²⁹. Historycznie na terenie Finlandii występowały obok siebie dwa języki – fiński i szwedzki. Po odzyskaniu niepodległości Finlandia usankcjonowała ten stan rzeczy – najpierw w Akcie o formie rządów z 1919 r. oraz wielokrotnie nowelizowanej ustawie o języku z 1922 r., a obecnie także w Konstytucji z 1999 r. i nowo uchwalonej ustawie o języku z 2004 r.

²⁷ *Statistics and Research Åland (ÅSUB)*, https://www.asub.ax/sites/default/files/media/document/BE05en_Population%20by%20language%202000-2021.xlsx (dostęp: 20.11.2022 r.).

²⁸ *Statistics Finland*, https://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html#Population%20by%20origin%20and%20language,%202019 (dostęp: 20.11.2022 r.).

²⁹ Zależność ta trwała do 1809 r., kiedy Finlandię przyłączono do Imperium Rosyjskiego. Zob. M. Grzybowski, *Finlandia...*, s. 10 i n.

1.2. Szwedzki jako język tytułarny obok fińskiego

Fiński i szwedzki są językami państwowymi o równym statusie. Obywatel Finlandii ma prawo do wyboru języka, w jakim będzie komunikował się z organami państwowymi. Gminy mogą być jedno- lub dwujęzyczne w zależności od struktury ludności i urzędowo zadeklarowanego przez jednostkę języka ojczystego. Trzeba podkreślić, że w oficjalnych rejestrach można wskazać tylko jeden język ojczysty. Co 10 lat, w oparciu o oficjalne dane, rząd określa, które gminy są dwujęzyczne – ze wskazaniem języka większości, a także gminy, które są wyłącznie fińsko- lub szwedzkojęzyczne. To ostatnie kryterium spełniają obecnie jedynie Wyspy Alandzkie, które uznaje się jako jedyne za wyłącznie szwedzkojęzyczne. Gmina jest dwujęzyczna pod warunkiem, że zamieszkują ją zarówno osoby posługujące się językiem fińskim, jak i szwedzkim, a mniejszość stanowi co najmniej 8% wszystkich mieszkańców gminy lub składa się z przynajmniej 3 tys. osób. W istocie większość dużych miast spełnia ten warunek. Gmina może także sama zawnioskować o status gminy dwujęzycznej³⁰.

Każdy ma prawo do posługiwania się językiem fińskim lub szwedzkim przed organami państwowymi, sądami oraz organami gminy dwujęzycznej. Ponadto przesłuchanie w sprawie powinno być przeprowadzone w języku ojczystym, fińskim lub szwedzkim. W gminach dwujęzycznych opieka społeczna i zdrowotna świadczona jest w obu językach. Podobnie państwowe przedsiębiorstwa, takie jak poczta (Posti) czy koleje (VR) są w obowiązku udzielać informacji i prowadzić obsługę również w języku szwedzkim. W gminach dwujęzycznych oficjalne szyldy, znaki uliczne i oznaczenia skierowane do społeczeństwa są zamieszczane w obu językach.

W korespondencji urzędowej należy posługiwać się językiem większości zamieszkującej dany region, chyba że użycie drugiego języka, obu języków lub z przyczyn szczególnych języka obcego jest odpowiedniejsze. Co do zasady korespondencja między organami państwowymi odbywa się w języku fińskim, chyba że organ będący adresatem lub nadawcą jest wyłącznie szwedzkojęzyczny lub z innego powodu właściwsze jest użycie innego języka. Akty prawa krajowego są uchwalane i publikowane zarówno w języku fińskim, jak i szwedzkim.

Zapewnienie edukacji wczesnoszkolnej w językach urzędowych, tj. w języku fińskim, szwedzkim lub saamskim, w zależności od tego, który z nich jest językiem ojczystym dziecka, stanowi obowiązek gminy³¹. Edukacja szkolna powinna być dostępna zarówno po fińsku, jak

³⁰ Gmina dwujęzyczna zostaje uznana za jednojęzyczną wówczas, gdy mniejszość liczy mniej niż 3 tys., a jej udział w społeczności gminy spadł poniżej 6%. Rząd może uznać wniosek rady gminy o uznanie jej za dwujęzyczną, mimo że formalnie nie spełnia wymienionych w ustawie ogólnych kryteriów. Por. art. 5 ust. 2 ustawy o języku.

³¹ W gminach dwujęzycznych edukacja wczesnoszkolna jest organizowana w obu językach, tak by umożliwić wybór adekwatnego języka nauczania. Zob. art. 8 ust. 1 i 2 ustawy o wczesnej edukacji i opiece nad dzieckiem, *Varhaiskasvatusta* (*Lag om småbarnspedagogik*), 540/2018, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2018/en20180540.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.).

i po szwedzku³². Około 5% uczniów w szkołach podstawowych i średnich uczęszcza do szkół, w których językiem wykładowym jest szwedzki. Prywatne i publiczne szkoły szwedzkojęzyczne funkcjonują na wszystkich szczeblach nauki, tj. edukacji przedszkolnej (dla dzieci w wieku do 6 lat) i zerowym stopniu nauczania (dla dzieci w wieku 6 lat), w szkole podstawowej (I stopień nauczania) oraz w szkołach zawodowych i liceach (II stopień nauczania). Finowie szwedzkojęzyczni mogą kontynuować naukę w języku szwedzkim na poziomie uniwersyteckim. W Turku powstała w pełni szwedzkojęzyczna, choć niepaństwowa uczelnia – Åbo Akademii³³. Oficjalny status uczelni dwujęzycznej ma Uniwersytet Helsiński (*Helsingfors*). Co do zasady w trakcie studiów studenci obowiązkowo uczą się drugiego języka państwowego – fińskiego lub szwedzkiego.

1.3. Język szwedzki w wybranych przestrzeniach życia

W Finlandii pomiędzy państwem a kościołami możliwe jest wskazanie związków o charakterze instytucjonalnym i legislacyjnym³⁴. Sprawami dotyczącymi kościołów i innych wspólnot religijnych w Finlandii administruje Ministerstwo Edukacji i Kultury. Jest ono odpowiedzialne za opracowanie aktów prawnych ich dotyczących. Konstytucja i ustawy zabezpieczają wolność wyznania oraz prawa mniejszości religijnych i niereligijnych³⁵. Kościół Ewangelicko-Luterański oraz Fiński Prawosławny Kościół Autonomiczny nie tylko gromadzą najwięcej wiernych, ale również ze względów historycznych cieszą się wyjątkowym statusem i podlegają specjalnemu ustawodawstwu³⁶. W kwestii językowej Kościół Ewangelicko-Luterański utrzymuje, obecną jeszcze od czasów reformacji, tradycję prowadzenia nabożeństw w obu językach, tj. szwedzkim i fińskim, a także tworzy szwedz-

³² Zob. art. 10 ust. 1 ustawy o edukacji podstawowej, *Perusopetuslaki (Lag om grundläggande utbildning)*, 628/1998, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.). Zgodnie z tym przepisem: „Językiem wykładowym i językiem używanym w nauczaniu dodatkowym jest język fiński lub szwedzki. Językiem wykładowym może być również język saamski, romski lub język migowy. Ponadto część zajęć może być prowadzona w języku innym niż język ojczysty ucznia, o których była mowa wcześniej, pod warunkiem, że nie stanowi to zagrożenia dla zdolności uczniów do nadążania za nauczaniem” (tłumaczenie własne).

³³ M. Grzybowski, *Finlandia...*, s. 150.

³⁴ O relacjach państwo-kościół w Finlandii pisze: K. Orzeszyna, *Podstawy relacji między państwem a kościołami w konstytucjach państw członkowskich i w traktatach Unii Europejskiej*. Studium prawno-porównawcze, Lublin 2007, s. 75 i n.

³⁵ Na poziomie ustawowym wolność wyznania jest zapisana w ustawie o wolności wyznania, *Uskonnonvapauslaki (Religionsfrihetslag)*, 453/2003, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030453.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.).

³⁶ Do Kościoła Ewangelicko-Luterański deklaruje przynależność 73% społeczeństwa, a do Fińskiego Prawosławnego Kościoła Autonomicznego – 1%. Sytuację prawną Kościoła luterańskiego określa ustawa o Kościele, *Kirkkolaki (Kyrkolag)*, 1054/1993, <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1993/19931054> (dostęp: 20.11.2022 r.), a Kościoła prawosławnego – ustawa o Kościele prawosławnym, *Lakiortodoksisesta kirkkokunnasta*, 521/1969, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1969/19690521> (dostęp: 20.11.2022 r.).

ko- i fińskojęzyczne parafie³⁷. Również Fiński Prawosławny Kościół Autonomiczny celebryje nabożeństwa dodatkowo w języku szwedzkim.

W Finlandii obowiązuje nakaz odbycia służby wojskowej. Z obowiązku tego zwolnieni są jedynie mieszkańcy Wysp Alandzkich. Prowincja ta ma w świetle prawa międzynarodowego status terytorium zdemilitaryzowanego. Zazwyczaj służbę wojskową odbywa się w jednostce, w której żołnierze posługują się tym samym językiem ojczystym. Garnizon Dragsvik należący do brygady Nyland jest jedyną jednostką szwedzkojęzyczną.

Finlandia zapewnia wolność działania mediów, spośród których wiele używa do przekazu języka szwedzkiego. Na rynku wydawniczym dostępnych jest wiele gazet publikujących po szwedzku. Wśród nich najpoczytniejsze są *Hufvudstadsbladet*, a także wydawana w regionie Pohjanmaa – *Vasabladet*. Pozostałe gazety szwedzkojęzyczne mają charakter lokalny. Oprócz programów w języku fińskim Fińska Spółka Nadawcza (YLE) ma obowiązek świadczyć usługi medialne również w języku szwedzkim. Dwie stacje radiowe nadają programy w języku szwedzkim: Radio Vega i Radio Extrem. Kanał telewizyjny YLE Fem nadaje własne programy w języku szwedzkim uzupełnione o programy Szwedzkiej Spółki Nadawczej (SVT).

W przestrzeni politycznej interesy ludności szwedzkiej w Finlandii reprezentuje założona w 1906 r. Szwedzka Partia Ludowa (fiń. *Ruotsalainen Kansanpuolue*, szw. *Svenska Folkpartiet*). Działa ona na rzecz ochrony praw mniejszości szwedzkojęzycznej oraz zachowania bliskiej współpracy między Finlandią i Szwecją. Pomimo niewielkich rozmiarów często współtworzyła koalicje rządowe, tym bardziej warto podkreślić, że w 2016 r. po raz pierwszy od wielu lat nie stała się częścią rządu. Trzeba jednak pamiętać, że wraz z postępującą asymilacją ludności szwedzkojęzycznej zmniejsza się jej elektorat – większość jej wyborców (około 75%) rekrutuje się bowiem spośród Finów szwedzkiego pochodzenia.

Z punktu widzenia zabezpieczenia pozycji mniejszości szwedzkojęzycznej istotne znaczenie ma działalność powołanego do życia w 1919 r. Szwedzkiego Zgromadzenie Finlandii (fiń. *uomenruotsalaiset kansankäräjät*, szw. *Svenska Finlands folkting*). Zgodnie z ustawą do jego zadań należy upowszechnianie praw szwedzkojęzycznej ludności kraju poprzez prowadzenie działalności na rzecz rozwoju warunków kulturalnych i społecznych oraz respektowania praw językowych – zwłaszcza w kontaktach z sądami i organami państwowymi³⁸. Zgromadzenie przedkłada inicjatywy, wydaje opinie oraz prowadzi działalność informacyjną i edukacyjną. Jest aktywne także poza granicami kraju.

Szwedzkie Zgromadzenie Finlandii składa się z 75 członków wybieranych na czteroletnią kadencję przy okazji przeprowadzanych wyborów samorządowych. Co do zasady bowiem

³⁷ Gwoli ścisłości należy powiedzieć, że spośród dziewięciu diecezji wydzielono jedną diecezję szwedzką – Porvoo, do której zaliczono wszystkie parafie szwedzkojęzyczne. Zob. M. Grzybowski, *Finlandia...*, s. 150.

³⁸ Ustawa o Szwedzkim Zgromadzeniu Finlandii, *Laki Svenska Finlands folkting-nimisestä järjestöstä (Lag om Svenska Finlands folkting)*, 1331/2003, <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20031331> (dostęp: 15.11.2022 r.).

podział mandatów jest ustalany na podstawie liczby głosów oddanych na szwedzkojęzycznych kandydatów w wyborach samorządowych. Wyboru deputowanych z Wysp Alandzkich dokonuje Parlament Wysp Alandzkich.

1.4. Wyspy Alandzkie jako przykład autonomii terytorialnej

Warto odnotować sytuację Szwedofinów na Wyspach Alandzkich. Stanowią oni zdecydowaną większość, a Finowie są tutaj mniejszością. Wyspy Alandzkie posiadają szczególny status wynikający nie tylko z Konstytucji Finlandii, ale ustanowiony na mocy przepisów prawa międzynarodowego. Zgodnie z § 120 Konstytucji Finlandii Wyspy Alandzkie posiadają samorząd zgodnie ze stosownymi uregulowaniami określonymi w ustawie o autonomii Wysp Alandzkich³⁹. Nie wdając się w szczegółowe rozważania, należy podkreślić, że szczególny status regionu zasadza się nie tylko na wyposazeniu go w odrębne organy, ale także na języku i kulturze. Oficjalnym językiem autonomii jest język szwedzki (art. 36 Statutu Wysp Alandzkich) – stosuje się go w administracji, korespondencji urzędowej i edukacji. Paradoksalnie język fiński jest językiem mniejszości. Artykuł 37 Statutu Wysp Alandzkich stanowi, iż obywatele Finlandii w sprawach ich dotyczących mają prawo używać go przed sądami i w urzędach państwowych na Wyspach Alandzkich.

2. Saamowie – ludność rdzenna

2.1. Status prawny Saamów

Saamowie (fiń. *Saamelaisten*, szw. *Samernas*)⁴⁰ stanowią lud koczowniczy zamieszkujący tereny znajdujące się w granicach czterech państw, tj. Norwegii, Rosji (Półwysep Kolski), Szwecji oraz Finlandii. Szacuje się, że łącznie tworzą oni grupę liczącą około 80–120 tys. osób, z czego w Finlandii przebywa ich około 10 tys.⁴¹ Większość z nich mieszka w obrębie Rdzennego Regionu Saamów, czyli w tzw. ojczyźnie Saamów. Obszar ten obejmuje gminy Enontekiö, Inari i Utsjoki oraz północną część gminy Sodankylä mieszczące się w granicach

³⁹ Statut Wysp Alandzkich, wstęp i tłum. G. Bonusiak, Rzeszów 2009.

⁴⁰ Historycznie Saamowie (lub Samowie, względnie Łoparowie, Loparowie) nazywani byli Lapończykami, chociaż obecnie odchodzi się od tego nazewnictwa. Saamowie uważają je bowiem za obraźliwe i przypominające o działaniach służących ich wynarodowieniu i akulturacji podejmowanych przez rządy krajów, na których terenie mają swoje tradycyjne siedziby.

⁴¹ Dane te mają jedynie charakter szacunkowy. Liczebność Saamów jest odmiennie podawana w oficjalnych rejestrach. Zob. G. Bonusiak, *W drodze do Saamiid Aednan. Regionalizm po saamsku*, [w:] *Współczesne regionalizmy i separatyzmy polityczne i kulturowe w Europie Zachodniej*, red. D. Miszewski, G. Wnętrzak, F. Dąbrowski, P. Więkowski, Warszawa 2022, s. 130.

administracyjnych regionu Laponii (fiń. *Lappi*, szw. *Lapland*). Mimo że jest to największe skupisko Saamów na terytorium państwa, to liczebnie nadal pozostają oni mniejszością w porównaniu z Finami.

W Finlandii status prawny Lapończyków wyznaczają § 17 i § 121 Konstytucji. Przepisy te uznają Saamów za lud autochtoniczny, wskazują na ochronę ich języka i kultury, a także przesądza, iż na terenach przez nich zamieszkanych przysługuje im w tym zakresie autonomia. Istnieje wyraźna niewspółmierność pomiędzy ochroną prawną i autonomią Saamów przysługującą im w Rdzennym Regionie a tą obowiązującą na pozostałym terytorium państwa⁴².

Jak zostało to już wcześniej zaznaczone, w tekście Konstytucji zastrzeżono wydanie ustaw regulujących używanie języka saamskiego oraz korzystanie z autonomii na obszarze zamieszkania Lapończyków. Pod względem chronologicznym najpierw uchwalono ustawę o parlamencie Saamów⁴³, w której zdefiniowano pojęcia „Saam” oraz „ojczyzna Saamów”, a także określono zakres działania parlamentu Lapończyków i jego relacje z rządem fińskim. Dopiero 15.12.2003 r. przyjęto ustawę o języku Saamów, która stanowi *lex specialis* względem ustawy o języku.

Poza wymienionymi aktami prawnymi status Lapończyków w mniejszym stopniu regulują również inne akty prawne, m.in. ustawy odnoszące się do szkolnictwa czy wspierania instytucji kultury przez państwo, a także: ustawa o ochronie przyrody z 1996 r.⁴⁴, ustawa o terenach niezamieszkałych z 1991 r.⁴⁵, ustawa o górnictwie z 2011 r.⁴⁶, ustawa o zasobach wodnych z 2011 r.⁴⁷ oraz ustawa o Metsähallitus z 2004 r.⁴⁸ Nie ulega wątpliwości, że tożsamość ludów tubylczych pozostaje w ścisłym związku ze środowiskiem naturalnym⁴⁹. Dla Saamów użytkowanie ziemi i korzystanie z jej zasobów ma istotne znaczenie w kontekście zachowania tradycji, kultury i odrębności względem nacji podstawowej. Dlatego też ustawowo wydzielono specjalne obszary dla autochtonów, które podlegają ochronie przed nadmierną

⁴² G. Bonusiak, *Status...*, s. 219.

⁴³ Ustawa o parlamencie Saamów, *Laki saamelaiskäräjistä (Sametingslag)*, 974/1995, https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1995/en19950974_20031026.pdf (dostęp: 22.11.2022 r.) została przyjęta 17.07.1995 r., czyli jeszcze pod rządami poprzednio obowiązującej Konstytucji Finlandii.

⁴⁴ Ustawa o ochronie przyrody, *Luonnonsuojelulaki (Naturskyddslag)*, 1096/1996, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1996/en19961096?search%5Btype%5D=pika&search%5Bkieli%5D%5B0%5D=en&search%5Bpika%5D=1096%2F1996> (dostęp: 22.11.2022 r.).

⁴⁵ Ustawa o terenach niezamieszkałych, *Erämaalaki (Ödemarslag)* 62/1991, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19910062> (dostęp: 22.11.2022 r.).

⁴⁶ Ustawa o górnictwie, *Kaivoslaki (Gruvlag)*, 621/2011, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110621.pdf> (dostęp: 22.11.2022 r.).

⁴⁷ Ustawa o zasobach wodnych, *Vesilaki (Vattenlag)*, 587/2011, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110587.pdf> (dostęp: 22.11.2022 r.).

⁴⁸ Ustawa o Metsähallitus, *Laki metsähallituksesta (Lag om Forststyrelsen)*, 1378/2004, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20041378.pdf> (dostęp: 22.11.2022 r.).

⁴⁹ Zob. P. Trzciński, *Konstruowanie współczesnej tubylczości — tubylczość jako ideologia i obiekt prawa*, [w:] *Pierwsze narody Społeczności rdzenne i idea tubylczości we współczesnym świecie*, red. J. Derlicki, W. Lipiński, Warszawa 2002, s. 27.

industrializacją i urbanizacją, która może stanowić zagrożenie dla tradycyjnego sposobu życia Lapończyków. Na wspomnianych terenach dopuszczono jedynie wypas reniferów, myślistwo, rybołówstwo czy działalność turystyczną.

Na poziomie ustawy ustalono desygnat nazwy „Saam”. Zgodnie z definicją ustawową Saamem jest osoba, która sama się w ten sposób określa, o ile spełnia jeden z podanych warunków:

- saamski jest jej (jego) ojczystym językiem lub przynajmniej jednego z rodziców lub dziadków;
- jest potomkiem osoby, która była zarejestrowana w spisach (rejestrach) ziemskich lub podatkowych jako Lapończyk górski, leśny lub morski;
- co najmniej jeden z jej (jego) rodziców posiada lub mógłby posiadać prawo wyborcze w wyborach do Delegacji Saamów lub parlamentu Saamów.

Katalog ten zawiera zatem obok przesłanki subiektywnej (indywidualnej identyfikacji) także kryteria natury obiektywnej.

Należy także wspomnieć o kontrowersjach, jakie wśród Lapończyków wywołało drugie wymienione kryterium. W świetle postępującej asymilacji ludności rdzennej pojawiały się obawy, że przesłanka ta pozwoli na włączenie do tej kategorii również osób, które *de facto* utraciły kulturową i językową łączność ze społecznością saamską.

W listopadzie 2022 r. parlament Saamów skierował do Eduskunty projekt zmiany ustawy o Parlamencie Saamów, przy czym największe wzburzenie polityczne wywołała propozycja dotycząca modyfikacji obecnej definicji określającej, kogo można uznać za Saama, a tym samym posiadać czynne i bierne prawo wyborcze do parlamentu Lapończyków. Zgłaszane przez autochtonów pretensje do prawa do samodzielnego określenia, kto jest częścią saamskiej społeczności, są popierane przez Organizację Narodów Zjednoczonych, fińskiego ombudsmana ds. niedyskryminacji i Radę Europy oraz organizacje praw człowieka. Wymienione podmioty wywierają presję na władze w Helsinkach, by zmieniły ustawę tak, aby do parlamentu Saamów, czyli *de facto* ludności saamskiej, a nie władz centralnych należało ostateczne zdanie w kwestii zdefiniowania, kim jest Saam.

2.2. Regulacje odnoszące się do języka

W ewidencji ludności można wybrać jako język ojczysty saamski⁵⁰. Na obszarze Rdzennego Regionu saamski ma status równy językom państwowym i stosowany jest równolegle do języka fińskiego⁵¹. Zakres używania języka saamskiego będzie odmienny w ramach ojczyzny

⁵⁰ Zob. art. 7 ustawy o języku Saamów, *Saamen kielilaki (Samisk språklag)*, 1086/2003.

⁵¹ Na obszarze tym pomija się szwedzki. W ustawie mowa jest *explicite* o obowiązywaniu saamskiego obok języka fińskiego.

Saamów i poza tym terenem, przy czym w tym pierwszym przypadku będzie on z oczywistych powodów szerszy.

Saamowie mają prawo używać języka ojczystego, we własnej sprawie lub sprawie, w której są przesłuchiwać, przed jakimkolwiek organem wymienionym w ustawie o języku Saamów⁵². Organ ten nie może ograniczyć lub odmówić wykonania praw językowych przewidzianych w ustawie z racji znajomości przez daną osobę języka fińskiego lub szwedzkiego. Analogicznie prawo do używania języka saamskiego rozciąga się na osoby prawne i fundacje, których językiem działania jest saamski, oraz na placówki edukacyjne nauczające w tym języku. Saamowie zasiadający w organach przedstawicielskich gmin Enontekiö, Inari, Sodankylä i Utsjoki mają prawo używać języka ojczystego podczas posiedzeń, a także przygotowywać w nim pisemne oświadczenia, które mają być dołączone do protokołu. Przepisy te stosuje się odpowiednio do Lapończyków zasiadających w radach państwowych, komisjach, grupach roboczych i odpowiednich organach wieloosobowych w ojczyźnie Saamów a także gdy omawiane są sprawy o szczególnym znaczeniu dla Saamów – również poza ojczyzną Saamów.

Zgodnie z art. 9 ustawy o języku Saamów oficjalne ogłoszenia, zawiadomienia i promulgacje oraz inne informacje podawane do wiadomości publicznej, a także znaki i formularze przeznaczone do użytku publicznego, wraz z instrukcjami, są w ojczyźnie Saamów przygotowywane i wydawane dodatkowo w ich ojczystym języku⁵³. Ustawy odnoszące się do Saamów, ale także inne podobne im akty prawne (w tym m.in. traktaty oraz zarządzenia, wytyczne, decyzje i zawiadomienia) decyzją rządu lub właściwego ministra powinny być publikowane wraz z tłumaczeniem na język saamski. Projekty ustaw oraz raporty lub ich podsumowania przygotowane i wydane przez ministerstwo lub państwową komisję, grupę roboczą lub inny analogiczny organ na podstawie decyzji ministerstwa, są publikowane również w języku Saamów, jeśli dotyczą one przede wszystkim tej grupy lub jeżeli istnieje ku temu inny szczególny powód. Organ, którego działalność dotyczy wyłącznie omawianego ludu rdzennego, ma prawo używać języka saamskiego jako języka roboczego równolegle z fińskim.

Wśród kryteriów zatrudnienia w administracji na obszarze ojczyzny Saamów można uwzględnić znajomość języka saamskiego, a konieczność doskonalenia czy nauki języka może stanowić podstawę do udzielenia urlopu⁵⁴. Na obszarze rdzennym zatrudnia się asystentów językowych, których usługi są bezpłatne, a także funkcjonuje biuro języka saamskiego odpowiedzialne za sporządzanie tłumaczeń.

⁵² Zob. art. 2 ustawy o języku Saamów, *Saamen kielilaki (Samisk språklag)*, 1086/2003. Szerzej także G. Bonusiak, *Status...*, s. 219.

⁵³ Wyjątki od tej zasady ujęto w art. 8 ust. 3 i 5 ustawy o języku, *Kielilaki (Språklag)*, 423/2003.

⁵⁴ G. Bonusiak, *Status...*, s. 220.

Nauczanie w języku saami zainicjowano w połowie lat 70. XX wieku. Najpierw objęto nim uczniów w miejscowościach zamieszkałych przez ludność rdzenną, tj. Utsjoki i Inari. Obecnie wszystkie szkoły podstawowe i średnie na terenie Rdzennego Regionu zapewniają naukę w języku saamskim. Poza ojczyznę Saamów zainteresowanie nauką w tym języku jest mniejsze, ale możliwe – również dzięki zastosowaniu nowych technologii i nauczaniu na odległość.

Język saamski może być w szkole językiem wykładowym, językiem obowiązkowym lub fakultatywnym. Uczniowie, dla których język saami jest językiem ojczystym i którzy równocześnie mieszkają w Regionie Rdzennym, realizują prawo do nauki na poziomie podstawowym prawie w całości w tym języku. Jedyną szkołą zawodową w Finlandii, w której język saamski jest jednym z języków wykładowych, jest Centrum Edukacyjne Regionu Rdzennego (*Sámi oahpahusguovddáš*) w Inari.

2.3. Sámediggi – Parlament Saamów

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych ONZ (art. 27) oraz Konwencja Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca ludności tubylczej i plemiennej (nr 169) tworzą podstawy dla uznania praw ludności tubylczej. Przepisy konwencji mówią także o obowiązkach państw w zakresie prowadzenia konsultacji z ludnością tubylczą oraz uwzględniania jej zwyczajów przy stosowaniu prawa krajowego.

Na gruncie prawa wewnętrznego możliwość decydowania w sprawach społeczności tubylczej uregulowano w ustawie o parlamencie Saamów. Określa ona szczegółowo status, organizację i kompetencje saamskiego parlamentu (*Sámediggi*). Trzeba podkreślić, iż jest to organ o charakterze konsultacyjnym. Nie pełni on funkcji ustawodawczej ani nie jest emanacją autonomii terytorialnej. Powołany został z myślą o promowaniu i zachowaniu prawa Saamów do samodecydowania w sprawach związanych z językiem i kulturą oraz do rozwiązywania problemów związanych ze statusem Lapończyków jako ludu rdzennego oraz tych odnoszących się do źródeł utrzymania i prawa do ziemi.

W wymienionym zakresie przysługuje mu prawo do występowania z inicjatywami i wnioskami do organów władzy oraz do wydawania oświadczeń⁵⁵. Reprezentuje autochtonów w stosunkach wewnętrznych i na arenie międzynarodowej w sprawach należących do jego jurysdykcji⁵⁶. W gestii parlamentu znajduje się także podział funduszy przyznawanych Saamom z budżetu państwa. Środki te alokowane są na wydatki związane z zachowaniem i rozwojem kultury, edukacją, usługami społecznymi i ochroną zdrowia. Funkcjonowanie parlamentu podlega nadzorowi Ministerstwa Sprawiedliwości.

⁵⁵ Zob. art. 5 ustawy o parlamencie Saamów, *Laki saamelaiskäräjistä (Sametingslag)*, 974/1995.

⁵⁶ Zob. art. 6 ustawy o parlamencie Saamów, *Laki saamelaiskäräjistä (Sametingslag)*, 974/1995.

Ustawa o parlamencie sytuuje również określone obowiązki po stronie władz państwowych. Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o parlamencie Saamów są one zobowiązane do prowadzenia negocjacji z parlamentem Saamów w razie podejmowania „dalekosiężnych działań, które bezpośrednio i w konkretny sposób wpływają na status Saamów jako ludu tubylczego” w rejonie rdzennym w zakresie: planów rozwoju społecznego; zarządzania, użytkowania i dzierżawy państwowych gruntów, obszarów chronionych i obszarów dzikiej przyrody; wniosków o licencje na wydobywanie surowców mineralnych i pozwoleń na prowadzenie działalności wydobywczej; zmian o charakterze legislacyjnym i administracyjnym w zawodach należących do sfery kulturowej Saamów; nauczania języka i w języku saamskim w szkołach oraz opieki społecznej i służby zdrowia. Stwierdzenie, że negocjacje prowadzi się „we wszystkich innych sprawach mogących mieć wpływ na kulturę i język Samów oraz ich status jako ludu rdzennego” pokazuje, że wyliczenie w art. 9 ust. 1 ustawy o parlamencie Saamów ma jedynie charakter przykładowy, a nie enumeratywny.

Saamski parlament jest organem pochodzącym z wyborów. W jego skład wchodzi 21 członków i czterech zastępców, którzy są wybierani na czteroletnią kadencję przez uprawnionych do głosowania⁵⁷. Zgodnie z art. 21 ustawy o parlamencie Saamów: uprawnionym do głosowania jest każdy Saam⁵⁸, niezależnie od miejsca zamieszkania, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 18 lat, pod warunkiem że jest obywatelem fińskim lub obcokrajowcem, który w ostatnim dniu, w którym można złożyć wniosek o wpisanie na listę wyborców, legitymuje się stałym miejscem zamieszkania w Finlandii zgodnie z ustawą o miejscu zamieszkania (201/1994, *kotikuntalaki*).

Parlament powołuje obligatoryjnie Komisję Wyborczą oraz członków Rady Języka Saamskiego. Może także powołać komisje stałe. Obecnie działają: komisja ds. gospodarki i prawa, komisja ds. edukacji, komisja ds. kultury oraz komisja ds. społecznych i zdrowia. Przy parlamencie działa również Biuro Języka Saamskiego odpowiedzialne za przygotowywanie tłumaczeń aktów prawnych i oficjalnych dokumentów.

3. Romowie – mniejszość etniczna, językowa i kulturowa

3.1. Status prawny Romów

Zarówno prawo krajowe, jak i prawo międzynarodowe odnosi się do statusu fińskich Romów. Konstytucja Finlandii z 1999 r. wymienia ich z nazwy, a przez to wyróżnia z grona mniejszości

⁵⁷ Art. 10 ustawy o parlamencie Saamów, *Laki saamelaiskäräjistä (Sametingslag)*, 974/1995.

⁵⁸ Precyzyjną definicję ustawową Saama zawiera przywołany już wcześniej w opracowaniu art. 3 ustawy o parlamencie Saamów, *Laki saamelaiskäräjistä (Sametingslag)*, 974/1995.

etnicznych. Fińska społeczność romska jest uznawana za mniejszość na mocy europejskiej Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych. Ratyfikowana przez Finlandię Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych pozwoliła uznać język romski za język mniejszościowy.

Fińskich Romów uznaje się za etniczną, językową i kulturową mniejszość. Są oni obywatelami Finlandii, a tym samym wyposażeni w równe im prawa i obowiązki. Posługują się językiem fińskim jako ojczystym. Jedna trzecia Romów zna również dialekt *kalo romani*, a jeszcze większy odsetek – rozumie go. Większość Romów w Finlandii należy do kościoła luterńskiego.

Obecność Romów na terytorium dzisiejszej Finlandii ma długie korzenie i sięga XVI stulecia. Jeszcze w XVIII i XIX wieku głównym celem polityki państwa wobec tej grupy była jej asymilacja z ludnością fińską. Począwszy od lat 60. XX wieku odnotowuje się zmianę w myśleniu o miejscu i roli tej mniejszości w społeczeństwie. Od tego momentu akcentuje się potrzebę takiej integracji, która pozwoli na zachowanie odrębności etnicznej tożsamości. Szacuje się, że obecnie w Finlandii mieszka około 10 tys. Romów.

3.2. Organizacje ogólnokrajowe reprezentujące interesy Romów

Od 1994 r. przy Krajowej Radzie Edukacji działa Wydział ds. Edukacji Romów, którego zadaniem jest m.in. oddziaływanie na planowanie i realizację nauczania tak, by ludność pochodzenia romskiego mogła na równych zasadach kształcić się na poziomie ogólnym i zawodowym. Niemniej ustawy dotyczące edukacji nie zobowiązują gmin do zorganizowania nauczania języka romskiego, jedynie dopuszczają taką możliwość⁵⁹. Obowiązkiem publicznych usługodawców, tj. radia i telewizji, jest świadczenie usług również w języku romskim.

Najważniejszą organizacją Romów jest działający od 1956 r. Krajowy Komitet Doradczy ds. Romów. Do jego podstawowych zadań należy promowanie równego uczestnictwa Romów w społeczeństwie fińskim, poprawę warunków ich życia i pozycji społeczno-ekonomicznej oraz wspieranie kultury romskiej. Instytucja ta jest nie tylko organem o charakterze eksperckim, ale nade wszystko platformą wzajemnej współpracy pomiędzy społecznością romską a administracją publiczną. Krajowy Komitet Doradczy ds. Romów działa przy Ministerstwie Spraw Społecznych i Zdrowia.

Komitet Doradczy monitoruje i wspiera realizację Krajowej Polityki wobec Romów. Po raz pierwszy została ona opracowana w 2009 r., a już rok później założenia dokumentu były wprowadzane w życie. Podstawowym założeniem Krajowej Polityki wobec Romów w latach

⁵⁹ Por. art. 10 ust. 1 ustawy o edukacji podstawowej, *Perusopetuslaki (Lag om grundläggande utbildning)*, 628/1998.

2018–2022 było wsparcie integracji społecznej Romów oraz pozytywnych zmian w zakresie ich praw językowych, kulturowych i społecznych⁶⁰.

Oprócz Krajowego Komitetu Doradczego ds. Romów istnieje jeszcze szereg innych organizacji romskich o charakterze ogólnokrajowym. Najstarszą i największą z nich jest powstała w 1906 r. Romano Missio. Jej kluczowe działania koncentrują się wokół ochrony dzieci, opieki społecznej, konsultacji i pracy socjalnej. W 1967 r. powołano do życia Fińskie Stowarzyszenie Romów, które udziela wsparcia społecznego. W 2007 r. utworzono Krajowe Forum Romów w Finlandii. Jego zadaniem jest wzmocnienia pozycji małych lokalnych organizacji romskich. Zajmuje się także promowaniem i monitorowaniem przestrzegania podstawowych praw społeczności romskiej i zachowania zasady równości.

Na przestrzeni czasu Romowie doświadczali różnego rodzaju przejawów dyskryminacji. Obecnie jest ona zauważalna zwłaszcza w zatrudnieniu i na rynku mieszkaniowym. Według ombudsmana ds. niedyskryminacji Romowie często doświadczają dyskryminacji w postaci odmawiania im usług, otrzymywania ich tylko w ograniczonym zakresie lub na gorszych warunkach⁶¹.

⁶⁰ Zgodnie z dokumentem polityka państwa wobec mniejszości romskiej w latach 2018–2022 opierała się na ośmiu filarach, tj. wzmocnieniu dostępu Romów do edukacji i szkoleń we wszystkich formach i na wszystkich poziomach, promowaniu kompetencji zawodowych i wzmocnienia integracji na rynku pracy, promowaniu równego traktowania Romów i eliminowania dyskryminacji, zachowania języka romskiego oraz sztuki i kultury romskiej, a także wzmocnieniu pozycji Romów i rozwoju współpracy międzynarodowej służącej społeczności romskiej. Zob. *Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2018–2022*, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160845> (dostęp: 15.11.2022 r.).

⁶¹ *Discrimination against the Roma people*, <https://syrjinta.fi/en/discrimination-faced-by-the-roma> (dostęp: 15.11.2022 r.).

IV. Zakończenie

Finlandia wpisuje się w tradycje państw nordyckich, które hołdują zasadom praworządności, przyznają pierwszeństwo stopniowym reformom przed gwałtownymi zmianami, a także z szacunkiem odnoszą się do podlegających ich jurysdykcji mniejszościom.

Dlatego nie dziwi rozległość regulacji odnoszących się do mniejszości w prawie fińskim oraz wprowadzone rozbudowane gwarancje instytucjonalne.

Większość społeczeństwa stanowią rdzenni Finowie, ale historia tego państwa naznaczona jest zależnością od innych państw, tj. Szwecji i Rosji, co znajduje odzwierciedlenie w kompozycji społeczeństwa. Mniejszości narodowe i etniczne stanowią niewielki odsetek wszystkich mieszkańców państwa, ale w ramach tych nieznacznych proporcji zauważalna jest ogromna różnorodność. W gronie tym są bowiem mniejszości, których obecność na terytorium Finlandii sięga kilku stuleci (Żydzi, Tatarzy, Romowie, Szwedzi, Rosjanie), a także ludność tubylcza (Saamowie), która cieszy się autonomią kulturową. Są regiony autonomiczne, gdzie Finowie stanowią mniejszość (Wyspy Alandzkie), a czasami w ramach jednej mniejszości pojawiają się różnice w statusie prawnym (Starzy i Nowi Rosjanie).

Władze Finlandii zdają się sprawnie nawigować w tym oceanie różnorodności, z tym że w Konstytucji w sposób szczególny odnotowują istnienie trzech grup etnicznych: mniejszości szwedzkojęzycznej, Saamów oraz Romów. O ile w warstwie prawnej prawa kulturowe, językowe i do reprezentacji politycznej zostały zapewnione, o tyle w praktyce zauważa się tendencje nacjonalistyczne, czego wyrazem są nowo powstałe partie polityczne oraz obecne w przestrzeni wirtualnej przejawy dyskryminacji na tle rasowym. Grupą szczególnie wrażliwą na spychanie jej na margines społeczeństwa wydają się również Romowie. Warte dalszej obserwacji będzie stanowisko władz i mieszkańców Finlandii wobec mniejszości rosyjskiej. Dopiero w perspektywie czasowej możliwe będzie stwierdzenie, czy wojna Rosji z Ukrainą przełożyła się na stosunek Finów do tej grupy.

Akty prawne

- Konstytucja Finlandii, tłum. Joachim Osiński. Warszawa 2003, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/finlandia.html> (dostęp: 17.11.2022 r.).
- Akt o formie rządu z 17.07.1919 r. (z późniejszymi zmianami, ostatnią z 22.12.1995 r.), *Suomen Hallitusmuoto*, 94/1919, (dostęp: 22.11.2022 r.).
- Statut Wysp Alandzkich, wstęp i tłum. G. Bonusiak, Rzeszów 2009.
- Ustawy o języku, *Kielilaki (Språklag)*, 423/2003, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030423.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.).
- Ustawa o parlamencie Saamów, *Laki saamelaiskäräjistä (Sametingslag)*, 974/1995, https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1995/en19950974_20031026.pdf (dostęp: 22.11.2022 r.).
- Ustawa o języku Saamów, *Saamen kielilaki (Samisk språklag)*, 1086/2003, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20031086.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.).
- Ustawa o edukacji podstawowej, *Perusopetuslaki (Lag om grundläggande utbildning)*, 628/1998, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.).
- Ustawa o danych osobowych, *Henkilötietolaki (Personuppgiftslag)*, 532/1999, https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990523_20000986.pdf (dostęp: 15.11.2022 r.).
- Ustawa wyborcza, *Vaalilaki (Vallag)*, 714/1998, https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980714_20040218.pdf (dostęp: 17.11.2022 r.).
- Ustawa o samorządzie lokalnym, *Kuntalaki (Kommunallag)*, 410/2015, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2015/en20150410.pdf> (dostęp: 17.11.2022 r.).
- Ustawa o niedyskryminacji, *Yhdenvertaisuuslaki (Diskrimineringslag)*, 1325/2014, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2014/en20141325.pdf> (dostęp: 17.11.2022 r.).
- Ustawa o ombudsmanie ds. niedyskryminacji, *Laki yhdenvertaisuusvaltuutetusta (Lag om diskrimineringsombudsmannen)*, 1326/2014, <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantas/2014/20141326> (dostęp: 22.11.2022 r.).
- Ustawa o wczesnej edukacji i opiece nad dzieckiem, *Varhaiskasvatuslaki (Lag om småbarns-pedagogik)*, 540/2018, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2018/en20180540.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.).

Ustawa o wolności wyznania, *Uskonnonvapauslaki (Religionsfrihetslag)*, 453/2003, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030453.pdf> (dostęp: 20.11.2022 r.).

Ustawa o Kościele, *Kirkkolaki (Kyrkolag)*, 1054/1993, <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1993/19931054> (dostęp: 20.11.2022 r.).

Ustawa o Kościele prawosławnym, *Lakiortodoksisesta kirkkokunnasta*, 521/1969, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1969/19690521> (dostęp: 20.11.2022 r.).

Ustawa o Szwedzkim Zgromadzeniu Finlandii, *Laki Svenska Finlands folkting-nimisestä järjestöstä (Lag om Svenska Finlands folkting)*, 1331/2003, <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20031331> (dostęp: 15.11.2022 r.).

Ustawa o ochronie przyrody, *Luonnonsuojelulaki (Naturskyddslag)*, 1096/1996, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1996/en19961096?search%5Btype%5D=pika&search%5Bkieli%5D%5B0%5D=en&search%5Bpika%5D=1096%2F1996> (dostęp: 22.11.2022 r.).

Ustawa o terenach niezamieszkanym, *Erämaalaki (Ödemarkslag)*, 62/1991, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19910062> (dostęp: 22.11.2022 r.).

Ustawa o górnictwie, *Kaivoslaki (Gruvlag)*, 621/2011, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110621.pdf> (dostęp: 22.11.2022 r.).

Ustawa o zasobach wodnych, *Vesilaki (Vattenlag)*, 587/2011, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2011/en20110587.pdf> (dostęp: 22.11.2022 r.).

Ustawa o Metsähallitus, *Laki metsähallituksesta (Lag om Forststyrelsen)*, 1378/2004, <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20041378.pdf> (dostęp: 22.11.2022 r.).

Bibliografia

- Bonusiak G., *Status Saamów w państwach nordyckich w świetle międzynarodowych standardów ochrony praw ludów rdzennych*, Rzeszów 2016.
- Bonusiak G., *W drodze do Saamiid Aednan. Regionalizm po saamsku*, [w:] *Współczesne regionalizmy i separatyzmy polityczne i kulturowe w Europie Zachodniej*, red. D. Miszewski, G. Wnętrzak, F. Dąbrowski, P. Więckowski, Warszawa 2022.
- Brańka T., *Treść i zakres pojęcia „autonomia”. Wyzwania definicyjne*, „Acta Politica Polonica” 2018, nr 45.
- Dośpiał-Borysiak K., *Państwa nordyckie a Unia Europejska*, Warszawa 2007.
- Filipek M.J., *Międzynarodowoprawny status archipelagu Wysp Alandzkich. Kwestia demilitaryzacji i neutralizacji Alandów*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2011, nr 1.
- Grzybowski M., *Finlandia. Zarys systemu ustrojowego*, Kraków 2007.
- Grzybowski M., *Kanclerz sprawiedliwości w konstytucjonalizmie szwedzkim, fińskim i estońskim – wschodnio-bałtycka osobliwość czy oferta do rozważenia?*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2019, nr 4 (24).
- Grzybowski M., *Systemy konstytucyjne państw skandynawskich*, Warszawa 2010.
- Kaczmarek K., *Europeizacja okołoakcesyjna Finlandii*, „Acta Politica Polonica” 2020, nr 2 (50).
- Michalski D., *Akt o Formie rządów z 1919 roku – pierwsza konstytucja niepodległej Finlandii*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2016, t. 19.
- Michalski D., *Źródła fińskiego prawa konstytucyjnego 1919–2000*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2022, t. 74, z. 1.
- Ojanen T., Salminen J., *Finland: European Integration and International Human Rights Treaties as Sources of Domestic Constitutional Change and Dynamism*, [w:] *National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law*, red. A. Albi, S. Bardutzky, The Hague 2019.
- Orzeszyna K., *Podstawy relacji między państwem a kościołami w konstytucjach państw członkowskich i w traktatach Unii Europejskiej. Studium prawnoporównawcze*, Lublin 2007.

- Sadowski S., *Separatyzmy narodowe i etniczne w Europie w kontekście fali migracji początku XXI w.*, [w:] *Pomiędzy mythos i logos społecznej zmiany*, red. J. Golinowski, S. Sadowski, Bydgoszcz 2017.
- Trzciński P., *Konstruowanie współczesnej tubylczości — tubylczość jako ideologia i obiekt prawa*, [w:] *Pierwsze narody Społeczności rdzenne i idea tubylczości we współczesnym świecie*, red. J. Derlicki, W. Lipiński, Warszawa 2002.
- Tyrawa D., *Samorząd terytorialny w Republice Finlandii, Samorząd terytorialny w państwach Unii Europejskiej*, red. M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, Warszawa 2015.
- Uziębło P., *Republika Finlandii*, [w:] *Ustrój Unii Europejskiej i ustroje państw członkowskich*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2007.